

Mátyás király és Kolozsvár

Hazafiság és lokálpatriotizmus, ezek olyan érzések, melyekről ritkán szólnak a fennmaradt középkori források. Legfeljebb egy-egy elejtett és feljegyzett szó vagy kifejezés utal régmúlt korok szereplőinek kötődéseire. Ritka eset, hogy ilyen típusú érzelmeket tudjon adatolni a történezm. Egy ilyen vonatkozásról, Kolozsvár és Mátyás király viszonyáról kívánunk szólni elsősorban a király által kibocsátott oklevelek alapján. Tesszük ezt annál is inkább, mert Mátyás király emberi tulajdonságairól, főleg pozitív tulajdonságairól elég sokan írtak azok közül, akik megfordultak udvarában. Ám ezeknek jelentős részét fenntartásokkal kell kezelni, hiszen udvaroncok, ajándékra/adományokra áhító külföldiek, udvari történetírók írták ezeket.

Kolozsváron, az Óvárban egymás szomszédságában, alig 20-25 méterre egymástól, két jelentős magyar uralkodó szülőháza áll, és ez Kolozsvár jelentőségét bizonyítja, már hatodfél évszázaddal ezelőtt. A két ház egyikében a majdani Mátyás király, a másikban Bocskai István született. Amint azt Heltai Gáspár írja Chronikájában: „Ez városban Kolozsvárban lőtt a felséges Mátyás király ez világra az Óvárban, egy régi nagy házban, mely a déli kapunak szinte ellenébe vagon.” Mátyás-évforduló során, nemzeti huzakodás helyett, hogy „kié” (!) is Mátyás király, legalábbis származás szempontjából, szót kell ejteni a család gyökereiről is.

Férfiágon a Hunyadi-család származása teljesen ma sem tisztázott. Tényként fogadható el, hogy a család havasalvi származású és mint ilyen Hunyadi apja, Serb fia Vajk, a magyar király szolgálatában volt már a XIV. század vége felé. Kulesár Péter újabb kutatásai szerint kerülhetett Havasalföldről Vajk Keve várába vagy annak élére, és vett részt ekként nagyon eredményesen, elsősorban Zsigmond törökellenes csatáiban. Vajk odaadó szolgálatait Zsigmond király Hunyadvár birtokával honorálta. A Zsigmond királytól származtatás inkább meseszerűségével, pontosabban folklórjellegével hívja fel magára a figyelmet, amit az is bizonyít, hogy erről még Hunyadi katonái is beszéltek. Valójában Mátyás királynak érdekében állt volna, legalábbis fia kiházasítása tekintetében, hogy minél jelentősebb eredetet mutathasson fel. Bonfini és Ransanus is sokat tettek e vonatkozásban, főleg az ősi Corvinus eredet bizonygatásával. Ha mégsem ez a Zsigmond törvénytelen gyereke eredet maradt meg tételesen Bonfini művében (miként Thuróczy művében), az csak jelent valamit, hiszen Bonfini művét Mátyás maga is ismerte és ha akarta volna, úgy az szerepelt volna a Decásokban, hogy az ő nagyapja ténylegesen Zsigmond király. Bonfini azonnal hozzáfűzi, hogy ez a Cilleiek érdekében állt és ők terjesztették ezt az elméletet. Ugyanakkor az is tény, hogy mindkét elmélet, legalábbis apai ágon, havasalföldi származásról szól. Az is tisztázatlan, hogy ki is volt és milyen származású Hunyadi János édesanyja. Egy tény, hogy Vajk, majd az eredetileg Oláh, később Hunyadi János birtokosként bekerült a magyar nemsek közé és valószínű ekkor, ha már nem korábban katolizált. Hunyadi János Klára nevű lánytestvérének neve is erre utal, akárcsak Vajk Radul nevű testvérének másik neve, László. A család tényleges meghonosodását és meggyökerezését támasztja alá Hunyadi János katolikus identitása, hogy katonai és politikai ténykedéséről ne is szóljunk. Hunyadi Jánost látványos pályafutása nem volt rendkívüli a korban, de kétségtelen hogy ő nem csupán kitűnő katonai adottságainak, hanem egyben szervezői és pénzügyi – mai szóval élve: menedzseri – adottságainak köszönhette valóban látványos életpályáját.

Miközben a család erdélyi, de Erdélyen kívüli birtokai is tovább gyarapodtak, nem szabad elfelejtenünk, hogy a család előnevét is biztosító legjelentősebb birtoka az Erdélyben levő Hunyad volt és ezért több mint valószínű, hogy családja is főleg itt tartózkodott. Annál is inkább feltételezhető ez, mivel Hunyadi János fellelő katonai és politikai pályája mind gyakrabban és mind hosszabb időre szólította őt el Erdélyből. Újabb, egyes történészek szerint, Szilágyi Erzsébet nem véletlenül szülte meg Kolozsváron második fiát, Mátyást, hanem nagyon is tudatosan választotta ezt a várost tartózkodási helyéül. Egyesek szerint a Hunyadon folyó építkezések jelentősen hozzájárultak a döntés meghozatalához. 1443. február 23. után talán ezért is maradt Szilágyi Erzsébet és Mátyás továbbra is Kolozsváron, ahol Mátyás első tanulmányait folytatja. Valószínű, hogy Kolozsvár Hunyadnál biztonságosabb volta és az itteni életkörülmények is támogatták ezt a döntést. Nem hiába írta Heltai „ott vitték először iskolába is”. Hiszen a kolozsvári iskoláztatási feltételek is jobbak voltak Hunyadénál. Ezért töltötte Mátyás nem csak gyermekkorát, de végezte első tanulmányait is Kolozsváron. Meglehet, hogy Bonfini – az „oral history” egyik első hazai alkalmozója – feltehetőleg éppen Mátyás környezetéből szerezhetett tudomást

a kolozsvári oktatás minőségéről, s ennek következtében mondhatta, hogy a város latin nevének – *Claudiopolis* – jelentése nem más mint „iskolaváros”.

Szilágyi Erzsébet és fia, Mátyás huzamos kolozsvári tartózkodása jó viszonyt alakíthatott ki a város és új lakói között. Ez odáig terjedt, hogy V. László 1457. november 23-i halála után kialakult zavaros politikai helyzetben, amikor Hunyadi János egykori hívei, de elsősorban Szilágyi Erzsébet és testvére, Szilágyi Mihály megkísérlik a lehetetlent, és az ország trónjára Mátyást kívánják ültetni, Kolozsvár e törekvés mellé áll. Mátyás király több későbbi oklevelében megemlékezik arról, hogy Kolozsvár a szülővárosa, és külön is utal arra a – feltehetőleg – nem csak anyagi támogatásra, amivel a város mellé állt. Ezekben az oklevelekben arról is szól, hogy a város éppen ezen támogatás miatt túlkapásoknak volt kitéve és súlyos károkat kellett elszenvedjen.

A Kolozsváron eltöltött gyermekkor és ez az 1457–1458 fordulóján nyújtott támogatás egy életre meghatározta Mátyás kapcsolatát a várossal egész uralkodása alatt, mint ahogy az sem kétséges, hogy jándulattal viseltetett általában az erdélyiekhez, illetve a szász városokhoz.

Mátyás Kolozsvár iránti hálája királlyá választása után egy sor oklevélben megmutatkozott. 1458–1459-ben több kiváltsággal is honorálta szülővárosának iránta mutatott hűségét és ragaszkodását. Ezek közül több oklevélben is utalt arra, hogy Kolozsvár az ő szülővárosa. 1458. június 8-án tételesen kijelenti, hogy a király biztosítja a várost, annak vezetőit és lakosait, hogy meg fogja őrizni Kolozsvárt minden szabadságában, előjogaiban, kiváltságaiban és szokásaiban. De nemcsak ez világlik ki az oklevélből, hanem az is, hogy város és vezetői támogatták „amikor elődünk, László király jogtalanul és ok nélkül magánál tartott”, amikor édesanyja és Szilágyi Mihály az ő kiszabadításán munkálkodott és amikor Kolozsvár „pártomat fogta”.

1459. június 3-i oklevelében, miután szinte szabadkozva taglalja, hogy „némelyek balul értesítették s ennek kárával és hátrányára maguknak olyan levelet eszközöltek, melyeknél fogva kolozsvári polgárok mások bírósága elébe lőnek állítva, szabadságaikban meggátolva s még igazságellenes dolgokra kényszerítve”, a király kijelenti, hogy Kolozsvár a város szabadságaival ellentétben, akár ő általa kibocsátott oklevelek teljesítését is megtagadhatja, s egyben „országja és az összes alávetett részek bíróságaiknak és egyházi rendű bármely embereknek szigorúan megparancsolta, hogy a kolozsváriakat idegen bírói törvényszék elébe ne állítsák, szabadságaikkal ellenkezőkre ne kötelezzék, ne terheljék, ne háborgassák és meg ne károsítsák”. 1464-ben, amikor megkoronázása előtt újra megerősíti Kolozsvár kiváltságait, Mátyás megígéri, hogy azokon a koronázási eskü kitételei sem módosíthatnak. Amikor 1465-ben a király újból megerősíti ezeket a kiváltságokat, az oklevélben foglaltakat jelentőségét azzal nyomatékosítja a király, hogy kijelenti, hogy ennek érvényességét nem csorbíthatja a koronázáskor kibocsátott országos végzés sem.

Közvetlen megválasztása után Mátyás király egyrészt a Kolozsvár által elszenvedett károk miatt, másrészt Kolozsvár iránta tanúsított hűségéért elengedte a város háromévi adóját. Ugyancsak 1458-ban, december 6-án Mátyás elrendelte, hogy senki idegen bort be ne vihessen Kolozsvárra eladás végett. Kolozsvár érdekében született meg Mátyás királynak azon döntése is, hogy – nyilván a város érdekeit veszélyeztető – erősséget, melyet a kolozsmonostori konvent emelt, az köteles lebontatni.

Amikor 1469. február 3-i oklevelében, véget vetendő a gyulafehérvári püspök dézsmaszedői nagy károkat okozó túlkapásainak, szabályozza a gyulafehérvári püspök dézsmaszedési eljárását Kolozsvár határában, az oklevél bevezető részében a király nemcsak a város hűséges szolgálataira, hanem külön is utal arra, hogy ezt azért teszi, mivel ő a város szülötte. Egy másik oklevelében 1478. október 27-én kijelenti, hogy Felek és Fejérd falvak adója a kolozsváriakéba beszámítódik, s utóbbi, azaz Fejérd vonatkozásában aláhúzza, hogy azt annak emlékére engedi át Kolozsvárnak, mivel ott született.

Nagy jelentőségűnek tarthatjuk azt a tényt, hogy alig egy héttel(!) Mátyás királlyá választása után, azaz 1458. január 31-én, az akkor még kiskorúnak számító király mellett kormányzói tiszttel megbízott Szilágyi Mihály, a király nevében eljárva, valamint a királyi tanács jóváhagyásával rendezte Kolozsvár egyik legfőbb gondját, a magyar-szász közösség közötti egyenetlenséget, azaz konfliktust. A feszült helyzetet és okait jól ismerhették nem csak a Szilágyiak, hanem Mátyás is. A gyors közbelépés egyaránt szólhatott a városnak egyetemlegesen, de főleg a város – a feltehetőleg Mátyás és Szilágyi Erzsébet mellett egyértelműen kiálló – magyar közösségének.

A királyi kiváltságok – már Zsigmond korától – folyamatosan hozzájárultak a város folyamatos fejlődéséhez. Ennek eredményeként, amikor mind többben költöztek be a városba a környező magyar falvakból, egy idő után mind nyomasztóbbá vált számukra az, hogy a város vezetése a szász patriciusok kezében van. Ennek folyamánként erősödött fel az a mozgalom, amelynek a célja az volt, hogy a ma-

gyar közösség is részesülhessen a város vezetésében. Az 1458-as szabályozás, amelyet a város írásbelisége unió néven emlegetett, meghatározta, hogy évenként váltogatva, hol szász, hol magyar bíró álljon a város élén. Mind a tizenkét tagú szűkebb városi tanácsot, mind a bírót egy száztágú tanács – 50 magyar és 50 szász – kellett megválassza. Utóbb, 1468. január 17-én Mátyás király újra megerősítette az 1458-as Szilágyi Mihály-féle szász-magyar egyezséget. Mivel a későbbiek során ez csak nem nyugtatta meg teljesen a kedélyeket és a városi tisztségviselők megválasztásakor fokozódtak az összetűzések – „...közöttük a bíró-, esküdő polgár és más tisztségviselő-választáskor minden évből különböző balhírek, lárma, egyenetlenség és szinte polgárháború támad, miből soha veszélynél egyéb nem szokott származni: mert valahányszor választás közeledik s ők tanácsházukban általános népgyűlést tartanak, mindannyiszor a különböző nézetűek közül egyik vagy másik más véleményen van, s mindig meghasonlanak azért, hogy egyik a magyart, másik a szászt vagy németet kívánja előléptetni vagy visszavetíteni, miközben a nép közt gyakran oly zaj támad, hogy nagyobb veszélytől méltán lehet és kell tartani” –, Mátyás király 1488-ban végül is a Budán szintén német-magyar konfliktust kezelő választási módozatot javasolta Kolozsvárnak elfogadásra. A város két közössége – a szász és a magyar – el is fogadta ezt és eszerint választották meg a város polgárai évszázadokon keresztül a város vezető tisztségviselőit.

Hogy tényleges kormányzati pragmatizmusról van szó a szász-magyar kérdés kezelésekor az átsüt ezeken a rendelkezéseken. A fiatal király tiszttában volt azzal, hogy a város nyugodt fejlődésének elemi feltétele a belső nyugalom. Az 1459. január 31-i Szilágyi Mihály-féle oklevél, amely utal Mátyásra is, a nézeteltérések és konfliktusok végleges eltávolításáról szól. Másfél évvel később, egy Szilveszter nevű kolozsvári polgár peres ügye kapcsán, a perhalasztás kimondása után, a király határozott elvi álláspontját tükrözve, egy másik oklevél meghagyja, hogy a per bevégeztéig „a szokásos és szabados dolgokban” mindenki vesse alá magát a Kolozsvár közönségének, bírójának és esküdő polgárainak, tehát legyen rend.

Mátyás király Kolozsvár-politikájának lényegét, kormányzati szemléletét szó szerint is megfogalmazza egyik korai, 1458. június 8-i oklevélében: „Kolozsvár a szabadság erejében vétetvén körül és díszesítvén fel, népek sokaságával napról napra mindinkább gyarapodjék s a benne lakók a király szolgálatára készebbek legyenek.”

Miközben szinte majd minden évben Mátyás király legalább egy-egy oklevél erejéig, de valamilyen kedvezmény révén újabb meg újabb támogatást nyújtott Kolozsvárnak, mégis volt egy nagyon rövid időszak, amikor megromlott a város és Mátyás király viszonya. Eddigi tudomásunk szerint harminckét éves uralkodása alatt csupán kétszer(!) járt Mátyás király Erdélyben: 1462-ben és 1467–68-ban. Második, elég hosszú sikerült útja éppen e rossz viszonytal volt összefüggésben. Mindez akkor történt, amikor a fiatal uralkodó keménykezü politikájának nyomán az egész ország elkezdett forrongani, az erdélyiek pedig szervezkedni kezdtek Mátyás király ellen. Folytatva az 1437-es, majd 1438-as uniós szövegeket, amelyek a három erdélyi rendi nemzet – a nemesség, a szászok és a székelyek – közös érdekeit, illetve rendi jogait volt hivatott e szövetekezésekkel megvédeni, az elégedetlenkedő erdélyiek képviselői, s velük együtt Kolozsvár és Brassó képviselői újabb szövetséget kötöttek a kolozsmonostori konvent előtt az 1459. december 3-i megyesi gyűlésükön. Ez utóbbi egyezség szövegében olyan követelések mellett, mint a három „natio” szabadságjogainak tiszteletben tartása és a szászok azon kötelezettsége, hogy veszély esetén (törökök vagy bárki más támadása) városaikban kötelesek menedéket nyújtani a nemeseknek és a székelyeknek, olyan jogtalan követelések ellen emelték fel szavukat mint kíséret biztosítása, elszállásolás, ellátás stb. a király küldötteinek vagy tisztségviselőinek, megfelelő jogorvoslatot elvárva az erdélyi vajdától. Egy következő szakaszban az erdélyi nemesek, szászok és székelyek képviselői már tényleges szervezkedésbe kezdtek. Erről szerzünk tudomást újabb egyezséglevelükből, amelyet 1467. augusztus 18-án foglalt írásba a kolozsmonostori konvent. Ugyan ebben az oklevélben Kolozsvárról nem esik szó, de a későbbi eseményekből kiderül, hogy valamilyen módon a város is részt vett a szervezkedésben. Az említett oklevél az okokra is rámutatott: „meglátván és felfogván a maguk és az egész magyar királyság elnyomatásait, terheit és nyavalyait – amelyekkel (a magyar királyság isteni királyai, következőképp ugyane magyar királyság Isten kegyelméből legfenségesebb királya által megengedett privilégiumok lerombolása és elvétele folytán) maga Mátyás király úr által szinte elnyomottaknak bizonyulnak, és végső elhagyatottságba jutottak ...” stb. Az elégedetlenség már ismert okai mellett, kétségtelen, hogy a helyzet kicléződéséhez hozzájárult az 1467. április elsejei királyi dekrétum, amely megszüntette az addigi kamara haszna néven ismert legfontosabb adót, és – annak helyébe – bevezette a királyi fiskus adóját. Mindez azért háborított fel sokakat, mert az új adónemre nem vonatkoztak az addigi mentesítések (exemptiók).

A felkelés híre a király hadaival – mintegy 8000 lovassal és 4000 gyaloggal Erdélyben termett. Különben már augusztus 23-án tudott az erdélyi eseményekről és még Kecskemétről hűségre intette Nagyszében városát. Mátyás akkori erdélyi itineráriuma – Várad, Szeben, Kolozsvár, Torda, Enyed, Gyulafehérvár, Szeben, Medgyes, Segesvár, Szászkézd, Földvár Brassó, Moldva, Brassó, majd 1468-ban Kolozsvár, Várad – jelzi mennyire komolyan vette a király ezt a zendülést, amit gyors fellépésével sikerült elfojtania. Ezekhez az eseményekhez kapcsolódott a moldvai István vajda elleni hadjárat is.

1467 szeptember közepén Mátyás bevonult Kolozsvárra és tiznapos ultimátumot adott a felkelőknek arra, hogy megadják magukat vagy javaikkal örökre távozzanak az országból. Az október 3-i tordai gyűlésen megnótáztatta a fő kolomposokat. Mátyás az elébe járuló és kegyelemért könyörgő nemesek közül többeknek megbocsátott, a fő szervezőket azonban örökre száműzte az országból, többeket, pedig, Kolozsvárt, különböző halálnemekkel, kivégeztetett, illetve vagyonelkobzással sújtott. Voltak, akiket, állítólag, nemesi jogállásuktól is megfosztott. Az elkobzott birtokokat szétosztotta hűséges hívei között. Ugyancsak ekkor leszállította az erdélyi nemesek vérdíját 200-ról 66 forintra. A felkelésben részt vevő városok, így Kolozsvár is, nemkülönben valamennyi erdélyi vármegye nemesi – Hunyad megye kivételével – elvesztették nemesi kiváltságaikat.

A király haragja azonban nem tartott soká. Az 1468. január 10-i Kolozsvárt kibocsátott oklevelében megbocsátott a városnak és visszaadta jogait, amiként ezt tette január 30-i, Váradon kibocsátott oklevelében a megyékkel, illetve az ott lakó nemesekkel. 1470. március 26-án Mátyás király már Kolozsvárnak adományozza egyrészt a sóbányát működtető Kolozs mezővárost, illetve a Fejérd birtok felét, amely a megnótáztatott Fejérdi István nemes birtoka volt, biztosítva ezek lakóinak a kolozsvári polgárok jogait

*

Tovább fejlesztve és gyarapítva a hagyományos középkori városi kiváltságokat Mátyás király az általa Kolozsvárnak adományozott szabadságok, jogok és kiváltságok útján kívánt segíteni Kolozsváron. Így próbálta védeni a város polgárait idegen bíróságok túlkapásaitól, mind pedig a hosszú utaktól, amikor Mátyás megadta Kolozsvár valamennyi lakosának azt a jogot, hogy bármilyen polgári vagy büntetőjogi kérdésben – a nemesek kivételével – a város lakói felett, kellő bizonyítás mellett, csakis Kolozs-

vár szokása szerint mondhasanak ki ítéletet. Ugyancsak ezért is mondja ki a király 1459. június 3-i oklevele, hogy mindenki köteles tiszteletben tartani a város azidáig elnyert kiváltságait és hogy mások nem ítélkezhetnek a város lakói felett. 1465. augusztus 20-án, nyilván nyomtatékosítás végett ezt az oklevelet újból kiadja, méghozzá kettős peesétje alatt. 1467. augusztus 17-én egy újabb parancslevélben Mátyás király újra meghagyta, hogy a kolozsváriakat csakis saját bíróságukon foghatják perbe akár a világiak, akár az egyháziak, egyben azt is elrendelte, hogy a kolozsvári polgárok áruit ne foglalhassa le senki és csakis a város bírósága előtt kereshesse igazát. Utalva azokra a szolgálatokra, amelyeket Kolozsvár tett apjának, majd neki és a magyar koronának, 1473. szeptember 9-én a király kivette a kolozsváriakat az ország zászlósurai (nádor, országbíró, a vajda, illetve az alvajda), a megyék ispánjai vagy szolgabírái bíraskodása alól, és meghagyja, hogy csakis a királyi személyes jelenlét bírósága ítélkezhet a kolozsváriakat illető ügyekben. Ugyanaznap utasította a vajdát, hogy szerezzen érvényt a kolozsváriak azon jogának, hogy csakis saját bírójuk ítélkezhesen felettük.

Szintén a bírósági kedvezmények vonatkozásában, királyi kegy gyakorlása eredményeként, Mátyás megszűntette a beszerzedi bíróság addigi jogát, hogy a kolozsváriak fellebbviteli fóruma legyen és őket egyenesen a szebeni, illetve a hét szász szék fellebbviteli fóruma elé utalja. (1481. augusztus 24.). Ugyancsak a kolozsváriak ismételt panaszára, miszerint egyes nemesek hitelre vásárolnak Kolozsvárt, de utóbb adósságukat nem törlesztik és velük szemben a város nem tud eljárni, 1486. május 18-án Visegrádon kibocsátott oklevelében Mátyás elrendelte, hogy az ilyen esetekben ne a nemesek bíróságán, hanem Báthori István vajda legyen köteles gyorseljárásban igazságot szolgáltatni.

Kolozsvár anyagi gyarapodását különböző módon próbálta Mátyás elősegíteni. (Viszont Kolozsvár is befizette azt a rendkívüli adót, amelyet a király kivetett, hogy kiválthassa Frigyes császártól a magyar koronát.) A király a város pártját fogta a nemesekkel szemben, kijelentve, hogy mindazok, akik a városban ingatlanlaln bírnak („ott házat és földeket bírnak, s a város hasznát élvezik”), kötelesek legyenek részt venni az adó vagy bármilyen más taxa terhének felvállalására.

A város bevételeinek növelését, de felvirágzását azzal is megpróbálta elősegíteni az uralkodó, hogy 1464. április 23-án meghagyta egyrészt a főpapoknak, országbárokknak, ispánoknak, várnagyoknak, nemesek és azok tiszteinek, úgyszintén a városok, mezővárosok és szabad községek igazgatóinak bírúinak és városnagyjainak, hogy engedjék vissza Kolozsvárra azokat a jobbágyokat vagy hasonló sorúakat, akik onnan hozzájuk szöktek, különben a vajda fogja őket erre kényszeríteni. 1478 május 7-i, illetve 1485. Szt. István király napján kibocsátott oklevelében hivatkozva az ország, Erdély és a város régi jogára, nemkülönbön a jobbágyok szabad költözködési jogára, Mátyás király megtiltotta, hogy a Kolozsvárra letelepedőket visszakényszerítsék egykori gazdjukhoz, azután hogy földesuruknak megfizették a földbért és minden más tartozásukat.

Kolozsvár polgárainak fontos kiváltsága volt a vámmentesség. Ezt a jogát azonban sorozatosan megszüntették, így Mátyás több rendben is megerősítette a város lakóinak azon jogát, hogy Erdélyben, „szárazon vagy vizen vámot bíró minden egyháznagyoknak, országzászlósoknak, nemeseknek és minden más állapotú és rangú embereknek” se kapu- se vásárvámost sehol, senkinek se fizessenek, áruikban ne károsíttassanak (1468. január 18.), s ezt az oklevelét ugyanazon év szeptember 27-én újra kibocsátotta. Január 19-i oklevelében azt is meghagyta, hogy akik megszegik parancsát, azokat a kolozsváriak idézhessék a vajdák elé. 1481. augusztus 24-én a király a várost nemesak ezek alól a vámok alól, hanem bármilyen más ilyen jellegű fizetési kötelezettség alól felmenti. A kolozsvári kereskedők és kézművesek érdekében Mátyás több rendben is fel kellett szólítsa a losonci Bánfi család tagjait, majd az erdélyi püspökhelyetteseket, illetve ezek gyalúí alvárnagyait, hogy ne szedjenek vámot tőlük, illetve szolgáltatassák vissza a kolozsváriak elkobzott javait. Ugyancsak ő hagyta meg, hogy aki ezt az intézkedését nem tartaná be, annak foglalják le azt a birtokát, ahol jogtalanul hajtotta be a vámot. Hosszas és nem csupán a kolozsváriakat, hanem az erdélyi szász városok, de Buda, Pest, Székesfehérvár és Kassa jogait is sértette a váradi káptalan által szedett vám, s ezt a bonyolult ügyet, külön a király által kiküldött bizottság, illetve a királyi tanács kellett rendezze. 1488 április 30-án Mátyás meghagyta országá minden lakójának „minden nemeseknek és más állapotú embereknek, úgyszintén a királyi mezővárosoknak, szabad községeknek és azok bírúinak, előjáróinak és városgazdáinak”, hogy a kolozsváriak kereskedelmi tevékenységét semmilyen módon ne akadályozzák.

A gyarapodó jövedelmek tették lehetővé, hogy Mátyás uralkodása alatt a városfal két tornyát, azaz a monostori, illetve a hídkapu tornyot is megújították.

Kolozsvár nemesak újabb és újabb szabadságjogokban és kiváltságokban, hanem birtokadományokban is részesült. A kolozsmonostori konventtel szemben a régen húzódo határvitát – Kajántó és

Tiborcfalva között, a Tölgyes patakánál – a király a város javára döntötte el. 1470. március 26-i oklevelével a király Kolozsvárnak adta a hűtlenség miatt elkobzott Fejérd birtokot, illetve a sóbányászataért jelentős Kolozs mezővárost. Ez utóbbit később visszaállította régi szabadságjogaiba, s így ennek jövedelmeit Kolozsvár tovább nem élvezhette.

Azonban ez sokaknak, főleg a nemeseknek, de egyes tisztségviselőknek sem tetszett. Számtalan konfliktus robbant ki a város és szomszédai között. Így megemlíthetjük a kolozsmonostori konventtel szinte hagyományoszerű vitákat. Ennek eredményeként, amint az kiderül egy 1463. október 29-i oklevélből, a kolozsmonostori apátság kormányzója, Dengelegi Pongrác László nemesak sorozatos túlkapásokra ragadtatta magát, hanem az embereivel rátámadt saját házában több kolozsvári polgárra, mire a felháborodott kolozsváriak őt és három cselédjét, sejtethető milyen hangulatban, helyben megölték. Az eset további kimeneteléről nincs tudomásunk, de talán ennek az összetűzésnek a folyományaként rendelte el a király a kolozsmonostori apátság által emelt erődítmény lebontását 1466-ban, amit ha nem tennének meg, úgy azt a vajda rottassa le földig.

Az egyes vámszedők mellett itt említhetjük meg az egykori Losonci István bán fiainak sorozatos túlkapásait (1465. augusztus 26.). 1481. augusztus 24-én a király utasította a kolozsvári sókamara ispánját, hogy a kolozsváriakat ne akadályozzák sem a só vásárlásában, sem annak eladásában. Amint arról Kolozsvár képviselői beszámoltak a királynak, a szamosfalvi nemesek őket „súlyos és szokatlan kifejezésekkel, bosszúsággal, bántalmazással és károkka l illetik, némelyiket közülük saját szántóföldjén megverik, a másikat kifosztják, meg másikat halálosan megsebesítik, elannyira, hogy többnyire kevesen merik közülük házukat és városukat miattuk elhagyni.” Mindezekre Mátyás nemesak arra intette a szamosfalviakat, hogy hagyjanak fel a kolozsváriak zargatásával, hanem felhivta figyelmüket, hogy ne csodálkozzanak azon, ha felhagyva a békétüressel, megelégtelve a mindezt, maguk a kolozsváriak is hasonló eszközökhöz nyúlnak. (1476. július 31.).

Ezeknek a konfliktusoknak csúcspontja lehetett az a tüzvész, melynek során leégett Kolozsvár legnagyobb része, beleértve a Szent Mihály templomot is, feltehetőleg 1489-ben, s amelynek kivizsgálásával Mátyás király külön királyi biztosokat bízott meg 1489-ben, azt kiderítendő, hogy ennek okozója nem éppen szamosfalvi Mikola Ferenc volt-e? (1489. november 2.).

Mátyás király nem feledkezett meg az egyháziól sem. 1462-ben királlyá megválasztása utáni első erdélyi útja során külön oklevélben erősítette meg Schleinig Gergely plébános kérésére a kolozsvári plébánia jogait, beleértve a malomhasználatot és azt a jogát, hogy taligán szabadon szállíthat fát a maga szükségletére.

Mátyás király Kolozsvár-politikájának betetőzése 1487-i kezdeményezése volt, nevezetesen a Farkas utcai ferencrendi templom és kolostor felépítése. A király egyrészt elérte, hogy a város telket adjon a rend számára. Kérte, hogy a város képviselőiben ketten segédkezzenek e terv kivitelezésében, majd pedig ferencrendi építőket és mesterembereket küldött, hogy fogjanak hozzá az építkezéshez.

Mátyás király utolsó Kolozsvárral kapcsolatos oklevele is a ferencrendi templom és zárda építésével kapcsolatos. 1490. január 18-i oklevelében a király meghagyta Tarsai Márton erdélyi főkamara-ispánnak, hogy támogassa a felépülő templomot, hogy az folyamatosan épülhessen, gondoskodjék köfaragókról, akik a király költségén végezzék munkájukat, illetve mészről; a templomot építő János barátnak és társainak deszkából elkészítetett „kamarákat” és mindezeket fizesse is meg, mivel mindez a király költségén épül. Erre Mátyás, majd utódja megadott mennyiségű kőstó utalt ki az építkezések befejezéséig. Végül is Mátyás király nem érthette meg a kolozsvári templom és kolostor felépülését, mert három hónap múlva, 1490. április 23-án meghalt. Ennek ellenére a – Farkas utcai, ma református – templom ma is az ő dicsőségét és ragaszkodását hirdeti.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Mátyás király Kolozsvár-politikája szerves része volt nemcsak Mátyás általános politikájának, hanem az általa folytatott várospolitikának is. A szász városok és általában Magyarország városaival szemben a király egyértelműen egy kedvezményező, városokat támogató politikát folytatott. Nyilván ő is tudatában volt, akárcsak az Anjou királyaink vagy Zsigmond, hogy a pozitív várospolitika növeli a kincstár bevételeit. Ez is magyarázza azt a sok kedvezményt, amelyben folyamatosan részesítette a városokat. Viszont Mátyás pragmatikus látásmódja és politikája Kolozsvár vonatkozásában azzal a többlet érzékenységgel és odafigyeléssel rendelkezett, amely megmagyarázza a király viszonyulását, s főleg azt, hogy szülővárosának felvirágoztatása érdekében majd mindig a pártján állt és teljesítette kéréseit. Talán innen is Mátyás király neve mellett az „igazságos” jelző. Igaz, halála után röviddel a változó idők első bizonyítéka Báthori István, Mátyás országbírója és er-

délyi vajdája megnyilvánulása volt, aki közvetlenül Mátyás halála után kijelentette: „Nem kell több Mátyás király: olyat választunk, kinek üstökét mindig markunkban tarthassuk.”

De ettől még a város sem feledkezett meg nagy szülöttjéről. A hagyomány szerint Mátyás külön kiváltságlevél kibocsátásával gondoskodott szülőháza tulajdonosáról és annak leszármazottairól. Az oklevél ugyan nem maradt fenn, de még a XVIII. században is élt annak a hagyománya, hogy a szülőház az mentes volt a városi adótól, amit Kolozsvár akkor még nem felejtett el. Az erdélyi fejedelmek több rendben is megújították a házra és tartozékaira vonatkozó kiváltságokat, de később a város tulajdonába ment át a szülőház.) Heltai 1574 táján megjegyzi, „mostan is az vas ajtókon és az vas táblákon rajta vagyon az Mátyás király cimere, az arany gyűrűs holló.” 1870-ben pedig század eleji szóhagyományra hivatkozva Jakab Elek lejegyzí, hogy „az érintett ház keletre néző legszebb szobájában, az emeletre bemenőleg, elől balra, a nagy király itt születése emlékére – a háztulajdonos-e vagy a város [?] a hagyomány nem mondja meg – faragott kőből kőtalapzatra díszes rengő bölcsőt állíttatott, melyen szintén rajta volt Mátyás király holló-cimere.”

Miután a XIX. században a katonaság kezében eléggé szomorú sorsa lett a háznak, a millenniumi ünnepek, majd a Mátyás szobor felállítása változtatott gyökeresen ezen a helyzeten. Az első világháború után sok hányattatás után az Erdélyi Kárpát Egyesület néprajzi múzeuma működött Mátyás szülőházában, a második világháború után kollégium, majd pedig a Képzőművészeti Főiskola napjainkig.

Ma a ház falán a millenniumi emléktábla mellett ott „diszlik” egy tartalmában pontatlan, kivitelezésében is méltatlan második emléktábla a közelmúltból. A város előző, magyarellenességéről elhíresült polgármestere által kitétetett „ellentábla” egyszerre öngyűlölet- és nemzeti önértéket sértő, pontatlan és hamis, illetve téves állítások gyűjteménye, amely jelzi, hogy a megváltozott politikai és demográfiai körülmények gyökeresen más szemléletet eredményeztek még a városi vezetés részéről is. Valóban meghalt Mátyás király és oda az igazság – már elég régen.

Vekov Károly

